

E cipők arról a földről és világról beszélnek, totálisan elnyűve, abszolút kibokszolva, amely e sebeket ejtette rajtuk, amely megtette őket, kivérezve olykor az ember lábát is...

Csak Stupicának sikerült annyira átlényegíteni az anyagot (az újságpapírt, a gyöngyöt, a gombot, a selymet), mint Xhafának. Ő is varr, akár Ferri, de ő a szó szoros értelmében: sárgavásznat, zsákvásznat és más vastagabb kelméket varr képeibe, képeire, tehát már a vásznat is mint anyagot hangsúlyozza. A festékekkel (fehéren fehérrel, feketén feketével) a kompozíciót egyensúlyozza, és egy, hogy úgy mondjam, albán betűt rajzol, a magyar középzárt *ë*-t. A vásznak, a fekete szőttesek és a fekete lábbelik (köztük egy „kiscipővel”, melyről külön kellene írni) és a középzárt *ë* egységes hangzásúak, szigorú egységet, egy *albán informelt* képeznek. (Az egyik sorozat címe: *Önéletrajz*, a másiké: *Középzárt ë*.)

Ferri és Xhafa munkásságának ismerete alapján is megkockáztathatjuk már kimondani azt a sejtésünket, hogy a kosmeti festészet a jugoszláv művészet élvonalában van. Egy tiszta festészet ez, amelynél a tisztaság a sötétségből, a rútból, a nyers anyagból párolódik le.

Ferri kapcsán Benes és Maurits nevét említettem, most is rájuk kell gondolnom, és tán még a korán elhunyt Bíró Miklósról — és arra, nem kis örömmel, hogy festészetünk és a kosmeti festészet valami lényegesebben rokon...

TOLNAI Ottó

FILM

MAGAS RANGÚ HOLTTESTEK

(*Cadaveri eccellenti*)

„Az értelem pesszimizmusával és az akarat optimizmusával.”
(Gramsci)

Antonio Gramscira, a neves olasz filozófusra és politikusra hivatkozott Francesco Rosi egy nyilatkozatában, amikor a filmjeiből kisugárzó kiállítás, elkötelezettség, kettősség és merész állásfoglalás láttán a nézőben felmerülő miértekre válaszolt. Rosi az olasz társadalom általános váltságában, gazdasági nehézségeinek és aktív politikai életének bonyolult

Rendező: Francesco Rosi. Forgatókönyvírók: F. Rosi, Tonino Guerra és Lino Jannuzzi, Leonardo Sciascia *Az összefüggés* c. regénye nyomán. Operatőr: Pasqualino DeSantis. Zene: Piero Piccioni. Szereplők: Lino Ventura, Charles Vanel, Marcel Bozzuffi és még sokan mások.

összetett képében fedezte fel *Magas rangú holttestek* című új filmjében azokat a komponenseket, amelyek jelentős mértékben megszabják és meghatározzák egy nagyobb emberi közösség politikai, jogi, vallási, erkölcsi és filozófiai nézeteit és az ezeknek megfelelő intézményeket. Intézmények és hatalom, Hatalom és intézmények. A Rosi-filmek állandóan visszatérő, ismétlődő, más-más formában felbukkanó témája, mintha igazolva látnák azt a Bunuel-nézetet, mely szerint „egy jó rendező mindig ugyanazt a filmet forgatja”. A Rosi-filmekben is a tárgy, a környezet és a keret változik csupán, de „a szellem és a gondolatkör ugyanaz marad”.

Francesco Rosi szorosan kötődik a neorealizmus irányzatához, annak iskolájából nőtt ki, és ezért azon sem csodálkozhatunk, ha a *Magas rangú holttestek* kapcsán az olasz kritika a neorealizmus újjászületéséről beszél. Ebben a filmben fedezve fel ismét e mozgalom meghatározó jellemzőit, erkölcsi állásfoglalását: az antifasiszta beállítottságot, a progresszív társadalomkritikát stb. Valóban, Rosi legújabb alkotása is a neorealista irányzat alkotásaihoz hasonlóan az olasz valóság jelenéből indul ki, és filmjében nem nehéz felfedezni a valóság bírálataiban rejlő azon szándékot sem, amely a társadalom megváltoztatásának a reményét sugallja. Figyelmünket tehát azokra az összetevőkre irányítjuk, amelyek elsősorban egy konkrét társadalom időszerű, sürgősen megoldásra váró problémáit determinálják, de amelyek ugyanakkor az általánosítás szintjére is emelhetők.

A *Magas rangú holttestek* forgatókönyve a nagy vihart felkavaró, *Az összefüggés* című Sciascia-regény alapján készült. A film vázát egy detektívtörténet alkotja, amelynek mindjárt a kezdetén egy, majd később mind több titokzatos gyilkosság történik. Az áldozatok magas rangú igazságügyi személyiségek, akik valamilyen módon mindannyian szerepet játszottak a maffiás összeesküvések elleni perekben. Az első áldozat egy dél-olaszországi kisváros főbírája, akinek kedvenc szórakozása az adgyűjtés mindenkiről és mindenről. Naponta végigsétált a városka „nagyjai”, az emberi hiúság groteszk karikatúráját szimbolizáló, bebalzsamozott hullák között, ahol egykor, még a XVIII. században, pályatársa hallgatódzott; kihallgatta ellenfeleit, akik minden problémájukat — régi szokás szerint — elmondtak halottaiknak, így minden rejtett titkukat ismerte, és nem csoda, hogy tisztelet övezte: rettegtek tőle. Mi ez, ha nem karika a „lehallgatás történeté”-nek a láncolatában? Mi ez, ha nem maró szatírája egy olyan társadalmi jelenségnek, amely lassan megszűnteti a „magánbeszélgetéseket”, mert mindenki „lehallgatott” lesz.

Megindul a nyomozás, és a nyomozást vezető felügyelő, Rogas (Lino Ventura), a becsületes rendőr hisz az igazság kiderítésének a lehetőségében, és amikor már úgy érzi, hogy nyomára bukkant a gyilkosnak, rájön: az összeesküvés szálai a fővárosba, a legfelsőbb hatalom szféráiba vezetnek. Innen a film (a második rész) elhallgatottabbá válik, az egyes részek

összefüggéstelennek hatnak, de valójában „az élet az, ami kétértelmű, és kevés olyan dolog van, melyre biztosan támaszkodhatunk. Különösen akkor, ha olyan kollektív cselekedetekkel állunk szemben, melyek valamiképpen kapcsolatban vannak a hatalommal, vagy amelyeket éppenséggel a hatalom irányít.”

Mínderre olyan valaki döbrent rá, aki maga is a hatalom képviselője, és így sorsa csakis tragikus lehet. A remény utolsó lángjaként még megpróbálja felvenni a kapcsolatot a kommunistákkal — noha politikailag távol áll tőlük —, amikor azonban barátja révén sikerül kapcsolatot teremtenie a párt titkárával, mindkettőjüket meggyilkolják. Hamarosan megjelenik a hivatalos jelentés is halálukról: „A megbomlott idegrendszerű, üldözési mániában szenvedő felügyelő ölte meg a párttitkárt, majd utána maga is öngyilkos lett.”

A *Magas rangú holttestek*ben központi helyet foglal el az a párbeszéd, amely a felügyelő, Rogas és a bíróság elnöke, Riches (Max von Sydow) között zajlik. Riches szerint, ha az igazságszolgáltatás valakit bűnösnek nyilvánít, akkor senkinek sem lehetnek további kételyei, mert „egy vallásnak akkor van vége, amikor megengedi a kérdéseket. És amikor az emberek filozófiai kérdéseket kezdenek feltenni az igazságszolgáltatással és a hatalommal kapcsolatban.” (Gondoljunk Elio Petri filmjére, a *Vizsgálat egy minden gyanú felett álló polgár ügyében*-re!)

Riches az egyedüli kiutat abból a helyzetből, „amikor törvényszegés és lázadás kap lábra”, a terrorban látja. Így lesz Rosi filmjének központi mondanivalója a politikai terror, és így lesz alkotása vádirat egy idejétmúlt, elavult „igazságszolgáltatás” fölött.

Francesco Rosi filmjében minden a mondanivalóra, a lényegre koncentrálna még az ilyen jelenetsorok esetében is, amelyek láttán a néző úgy érzi, hogy elvesztette rájákozási képességét az elhallgatások szövevény-erdejében. Vitát, vitákat kiváltó film. Olaszországban a viták körülötte nem is maradtak el.

Francesco Rosi a *Magas rangú holttestek*ben is következetes maradt eddigi társadalmi elkötelezettségéhez, előző filmjeiben is megfogalmazott ars poeticájához: „A valóság bírálatának a vágyával, a társadalom megváltoztatásának a reményében.” A bűnözés és politikai reakció összefonódását megvilágító, élesen bíráló és leleplező filmek rendezője maradt Francesco Rosi.

HAJNAL Jenő